

*Тетяна Калюжна, пошукач, викладач
кафедри педагогічної творчості
Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова
м. Київ*

Роль інтерактивних методів формування загальнолюдських етичних цінностей майбутнього вчителя.

Постановка проблеми. Проблема зміни основних етичних цінностей на порозі XXI століття є наслідком прискорення і глобалізації всіх життєвих процесів в сучасному суспільстві. Для педагогічної теорії і практики безперечний інтерес представляє аспект проблеми, пов'язаний з інтеріоризацією цінностей з розряду потенційних (суспільні цінності-ідеали) в розряд актуальних (ціннісні орієнтації особистості) в процесі ціннісно-раціональної діяльності в певній сфері; пізнання, спілкування, праця. Руйнування традиційної системи цінностей-ідеалів в постсоціалістичному суспільстві спричинило переорієнтацію на інші («західні», національні, релігійні і т. п.) цінності, що веде до формування ціннісних орієнтацій відповідного типу. У цих умовах все частіше висловлюється думка про те, що цінності освіти повинні відповідати загальнолюдським цінностям.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Загальнолюдська мораль в психолого-педагогічному аспекті розкривається в роботах В.Т.Алексєєвой, Л.В.Бетіна, А.І.Кузнецова, П.І.Підкасистого, І.П.Подласого, Г.І.Руминіной, В.О.Сухомлинського, М.І.Шилової і ін., а також в педагогічних концепціях західних авторів — О.Ф.Больнова, Л.Кольберга, А.Маслоу, К.Роджерса, Ж.Ж.Руссо. Роль різних видів діяльності у формуванні ціннісних орієнтацій особистості розкривається в працях Л.С.Виготського, Н.П.Дубініна, Т.І.Ільїної.

Мета статті - розглянути послідовність етапів формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів у сфері міжкультурної комунікації в процесі навчання студентів педагогічного ВНЗ, та визначити роль методів формування загальнолюдських етичних цінностей майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. Факультатив, що раніше розглядався в методиці, перш за все як засіб підвищення мотивації вивчення того або іншого предмету, сьогодні все частіше приймає інтеграційний / міждисциплінарний характер і відіграє велику роль в професійній підготовці майбутніх фахівців. Для педагогічного ВНЗ професійна підготовка — це підготовка вчителя-педагога, а не вчителя-предметника, тому доцільним при побудові факультативного курсу буде вибір тематики розширення наочних знань набутих в рамках основного курсу та практичного втілення теоретичних знань за фахом, але в першу чергу враховуючи інтерес до тієї області знань, для глибшого оволодіння якої необхідні наочні знання, тобто в нашому випадку до психолого-педагогічної теорії і практики.

Міждисциплінарний факультативний курс для майбутніх викладачів предметів *етичного центру*, що вивчають німецьку мову як іноземну, на нашу думку обов'язково повинен включати крім наочних психолого-педагогічних, компоненти знань, які сприяють підвищенню рівня орієнтації на загальнолюдські етичні цінності до прояву майбутнім педагогом активності у сфері міжкультурної комунікації. Програма міждисциплінарного факультативного курсу може бути умовно розділена на наступні цикли:

- міжкультурна комунікація і сфера міжособистісного спілкування
- етичні цінності в процесі їх історичного розвитку
- орієнтації особистості на загальнолюдські етичні цінності у сфері міжкультурної комунікації
- моделювання виховних ситуацій в процесі аналізу художніх текстів.

Змістовну основу курсу складає інформативний матеріал наукового і публіцистичного характеру, літературні/художні тексти на українській і німецькій мовах, креативні завдання: ігри, тести, і т.д

Завданнями курсу є: збагачення студентів знаннями про історичний процес розвитку етичних цінностей, формування уявлення про систему загальнолюдських етичних цінностей, забезпечення процесу інтеріоризації

загальнолюдських етичних цінностей в ціннісній орієнтації особистості у сфері міжкультурної комунікації в навчальній та виховній діяльності.

Будь-який факультатив є сполучною ланкою між уроками і позакласними заняттями і залежно від дидактичних цілей проводиться у вигляді теоретичних, практичних і комбінованих занять. Структура комбінованого факультативного курсу допускає різні поєднання компонентів: це можуть бути науково-практичні конференції, лекційно-практичні і семінарські заняття, комбіновані уроки і т. д. Все частіше використовуються в рамках факультативних занять так звані нестандартні уроки (аукціон, занурення, екскурсія, гра, інсценізація).

Не відкидаючи переваг класно-урочної форми організації навчання, вважаємо недостатнім використання при побудові інтеграційного міждисциплінарного курсу тільки традиційних організаційних форм.

Як основна структурна одиниця курсу розглядається майстерня — поняття, яке широко використовується в сучасних психолого-педагогічних концепціях як у нас в країні, так і за кордоном. Так А.І.Кузнецов і Е.В.Бондаревська[1] в своїй моделі виховно-освітнього процесу, орієнтованого на освоєння і приріст культурних сенсів і цінностей виділяють роботу в режимі *майстерні* (діяльності), *лабораторії* (розумової діяльності) і *клубу* (життєдіяльності), що, на нашу думку найповніше відображає схему освоєння моральних понять в студентському середовищі (в процесі праці, пізнання, спілкування). Поняття «*майстерня*» (workshop) є основоположним в методиці ТЦИ («міжособистісне спілкування по заданій темі») — одному з напрямів гуманістичної педагогіки і психології в Західній Європі і в США Р.Кон, А.Шульце та ін.[2].

В історії педагогіки система лабораторій або майстерень найчастіше зв'язується із засновницею системи індивідуалізованого навчання (відомою також як Дальтон-план) Оленою Паркхерст та її послідовниками.

Е. Паркхерст замінювала класи лабораторіями або наочними майстернями, де учень займався індивідуально на основі завдання, отриманого

від вчителя. Як правило, завдання давалося на рік і учень зобов'язаний був давати звіт про його виконання щомісячно. Роль вчителя зводилася до консультації. Модифікації цього методу (бригадно-лабораторна система в СРСР, план Трампу в США, відкриті школи в Західній Європі) увійшли до історії розвитку організаційних форм навчання, але виявилися нежиттєздатними.

У нашому дослідженні розглядається не предметна, а педагогічна дискусійна майстерня. Під *майстернею* ми розуміємо дискусійну роботу в малій групі з метою уявлення і роз'яснення при виконанні завдань креативного характеру, з використанням методу виховних ситуацій. Розглянемо докладніше складові цього поняття.

Вибір дискусійної форми роботи не випадковий. Дискусія сприяє підтримці і розвитку морально-етичних уявлень, що відповідає основному завданню нашого курсу — формуванню уявлень про систему загальнолюдських етичних цінностей. Крім того, необхідною передумовою залучення до дискусії є наявність заздалегідь вибраної і продуманої («заданої») теми, яка збагачується і розвивається самими учасниками дискусії в ході обговорення. Ця ж вимога витримується при побудові роботи майстерні.

Метод дискусійного обговорення в повному об'ємі починає використовуватися, як правило, тільки в старших класах. Вислів власної думки або посилення на думку інших вимагає певного ступеню зрілості і самостійності мислення, вміння працювати з початковою інформацією на стадіях зіставлення, узагальнення і висновку. Всіма перерахованими якостями володіє юнацький (студентський) вік. Таким чином, дискусія як метод навчання може і повинна бути задіяна у ВНЗ.

Основні вимоги до організації дискусії:

- вибір актуальної теми
- підбір спеціальних питань (інформативного характеру, провокаційних, спірних, таких, що вимагають ухвалення рішення і так далі)
- вибір модератора (що веде і направляє хід дискусії)

- визначення регламенту
- оформлення приміщення
- оголошення учасників

Модератор повинен володіти відомостями про характер і схильності всіх учасників дискусії, продумати заздалегідь стратегію і тактику її проведення.

Дискусія вимагає підготовки не тільки від педагога-організатора і модератора, але і від кожного її учасника. При заняттях в майстерні ми не починали дискусію перш, ніж всі її учасники не були ознайомлені з «Пам'яткою учасникові дискусії», що містить наступні вимоги:

1. Дискусія є методом вирішення проблеми, а не формою з'ясування відносин.
2. Не говори дуже голосно, щоб дати можливість висловитися іншим.
3. Зважуй слова, вимовляй їх обдуманно, контролюй емоції, щоб твої розумні думки досягли мети.
4. Прагни зрозуміти позицію опонента, відносься до неї шанобливо
5. Заперечуй коректно, не спотворюючи змісту сказаного.
6. Щоб не впасти в безглуздість або варварство, не додай нічого до сказаного опонентом, не підозрюй його в тому, чого він не висловив, особливо в таємних задумах і підступних намірах.
7. Не піддайся інерції потоку слів
8. Неприпустимо висловлюватися по малознайомих питаннях.
9. Висловлюйся тільки по предмету дискусії, не бравуй своєю начитаністю і загальною ерудицією.
10. Борися зі спокусою — кому або догодити або досадити своїм виступом.[2].

При порушенні одним з учасників дискусії будь-якого положення, спеціально вибраний суддя-рефері відзначав порушення прапорцем (кожному пункту «Пам'ятки» відповідав свій колір). Після закінчення дискусії кількість порушень кожного учасника підраховувалася і його поведінка в ході дискусії аналізувалася. Як відзначали учасники майстерень, *«це допомагало контролювати себе в ході бесіди», «я вперше почула себе як би з боку», «виявляється, я не вмію сперечатися — вчився на ходу», «отримавши п'ять червоних прапорців (п. 4), зрозумів що не вмію слухати інших».* В майстерні був зроблений висновок про те, що до дискусії повинні готуватися не тільки модератор, але і кожен її учасник: *«ми відчули себе групою».*

Особливість дискусійного методу — робота в так званій малій групі. *Мала група* розглядається нами вслід за М.І.Шиловою як головна умова і арена формування комунікативності учнів, а її основними характеристиками є згуртованість, коопероване навчання і демократизм [5]. Майстерня включає такі форми роботи як *пленум* (засідання групи), *обговорення в малій групі* (6-7 чоловік) і в *міні-групі* (2-4 людини), засноване на відносинах партнерства (так звані *peer-групи*) в аудиторії і поза нею, *виконання сумісних креативних завдань (проектів)* в навчальній і позанавчальній час» Основною перешкодою для включення особистості в малу групу є «входження» в умови міжособистісного комунікативного акту — *соціокультурна адаптація*. У психофізіології під адаптацією розуміється усунення внутрішнього дискомфорту, викликаного різкою зміною динамічного стереотипу (І.П.Павлов). Розрізняють професійну і соціально-психологічну адаптацію: пристосування і звикання до нових умов роботи/навчання і входження в групові норми, в систему взаємовідносин в певній групі.

Можливість заздалегідь передбачати дезадаптаційний синдром або уникнути його надають дані психодіагностики (тип вищої нервової діяльності, рівень претензій і самооцінки і так далі), вони ж допомагають визначити рівень адаптованості. При повній адаптації з вищим і середнім рівнем оволодіння спеціальністю поєднується позитивне відношення до спеціальності і наявність сприятливої соціально-психологічної позиції особистості в групі, збіг ціннісних орієнтації окремого члена групи з ціннісними орієнтаціями більшості. Неповна адаптація виявляється в тому, що оволодіння спеціальністю може не супроводжуватися формуванням позитивного відношення до спеціальності або може бути відсутньою соціально-психологічна адаптація, тобто особистість не приймає цінності людей, що оточують її, і ціннісні орієнтації цієї особистості не співпадають з ціннісними орієнтаціями її соціального оточення [5].

Місце особистості в групі залежить багато в чому від її індивідуального досвіду, який визначає систему ціннісних орієнтації і лінію поведінки по відношенню до групи. Одноманітність форм спілкування, його

«заорганізованість», вузькість соціальних ролей в групі можуть стати об'єктивними причинами, що заважають самоствердженню особистості. До таких причин слід віднести і недолік культури сприйняття «іншого».

Джерело загальнолюдського — у фундаментальних сторонах людського буття, що визначає відношення людини до «іншого». Вперше категорію «інший» вводить Хома Аквінський, християнська філософія і етика ґрунтуються на спільності понять «Я» і «ближній» «„возлюби ближнього як самого себе». «Інший» не обов'язково є «ближнім» він, скоріше «інший» або «чужий». На спростуванні категорії «інший» будується «етика звільнення» латиноамериканського філософа Е.Дуссея, який пропонує етичне вирішення соціальних проблем як засіб піднятися до «універсального» в розвитку людини. Відмова від тотожності понять «інший» і «чужий» вимагає переоцінки цінностей на користь пріоритету загальнолюдського над соціально-груповим (професійним, релігійним, національним).

Категорію «інший» використовує в своїй теорії культури М.М.Бахтін, Він відзначає, що «...існують різні види активності пізнавальної діяльності: активність, що пізнає безмовну річ і активність того, що пізнає іншого суб'єкта, тобто діалогічна активність. Діалогічне пізнання є зустріч»[2]. В умовах майстерні такого типу «зустріч» створюється за допомогою виховних ситуацій. Педагогічна ситуація створює сприятливі умови для вивчення поведінки особистості як на колективному/груповому, так і на міжособистісному рівнях. Своєрідність методу виховних ситуацій в тому, що він не тільки діагностує рівень розвитку необхідних якостей, але і одночасно виховує ці якості. Ця своєрідність відображена у визначенні виховної ситуації, даному І.І.Подласим: *виховна ситуація* — це природна або навмисно створена умова, в якій вихованець вимушений діяти і в своїх діях виявляти рівень сформованості певних якостей[4].

Педагог може використовувати як ситуації, що природно створюються, так і навмисно створювати ситуації педагогічні, враховуючи вікові особливості вихованців та їх інтереси. Виділення етичного ядра прочитаного або

побаченого дозволяє зняти нейтральність ситуації і зробити її змістовною у виховному відношенні. Виховна ситуація повинна мати ряд якісних характеристик, до яких нами віднесені: проблемна, здібність до рефлексії, актуальність, ігровий потенціал.

В програму даного факультативного курсу входять п'ять майстерень. *Перша майстерня* присвячена темі «міжкультурна комунікація» і «міжособистісне спілкування» і проводиться у формі пленуму (засідання *peer-групи*) на якому учасники намагаються визначити і роз'яснити такі поняття як «міжкультурна комунікація» і «міжособистісне спілкування», «група».

Вибір теми роботи першої майстерні не випадковий. Важливою умовою формування особистості студента є вирішення проблеми міжособистісних відносин, під якими Р.Х.Шакуров розуміє психологічні зв'язки між людьми, що носять емоційно-оцінюючий характер і що виконують ряд функцій, головною з яких є ціннісна функція[6]. На певних етапах міжособистісних відносин засновані типи взаємодії людей: домінування, суперництво, співпраця. Як відзначають В.М.Ковальова і В.В.Шпалинський, студентський колектив стає колективом, тобто групою високого рівня розвитку, якщо в ній складається спільна діяльність, спільні міжособистісні відносини[3]. Колектив не може існувати і розвиватися, якщо відсутня ціннісно-орієнтаційна єдність, яка формується в характерних для студентства видах діяльності: навчально-пізнавальній, суспільно-корисній, комунікативній.

З дослідження, проведеного до початку роботи майстерень з'ясувалося, що більшість студентів розуміють під «міжособистісними відносинами» відносини, що виникають між двома партнерами: *«у такі відносини вступають, наприклад, закохані», «міжособистісні відносини ми спостерігаємо в колі друзів або в шлюбі», «я думаю це будь-які форми співіснування двох: чоловік і дружина, керівник і підлеглий і т. д.»*. «Група» студентами розглядається як: *«об'єднання людей, примусове або по інтересах», «декілька людей, об'єднаних загальною справою або захопленням», «люди, які тримаються разом, тому що їм це потрібно (загальна мета)», «люди, яким добре разом» і т. д.*

«Міжкультурна комунікація» визначається студентами як: «взаємодія різних країн на рівні культурного заходу (наприклад, фестиваль)», «співпраця у сфері мистецтва і культури», «сумісні культурні проекти: концерти, охорона історичних пам'яток» і т. д. Очевидно, що студенти не володіють в повному об'ємі запропонованими для коментаря поняттями. Так, неприйняття викликає у більшості студентів припущення про те, що міжособистісні стосунки можуть існувати в групі: «якщо кожен відстоюватиме свою «особистість», група розпадеться», «група, у разі виникнення міжособистісних відносин розіб'ється на пари», «особистість повинна підкорятися колективу, тільки тоді можливе існування групи». У коментарях до поняття «Міжкультурна комунікація» наголос робиться на елементі цього поняття, що становить, — «культура», причому культура ототожнюється, перш за все, з мистецтвом або з артефактами.

По відношенню до понять, що коментуються, до початку роботи факультативу більшість студентів знаходилися на елементарному і сумативному етапах першого рівня міжкультурної компетенції — оволодіння елементарними знаннями про поняття, можливість прокоментувати поняття у загальних рисах.

На *першій майстерні* розглядається на прикладі моделі процес утворення групи (креативне завдання), причому поняття «група», даються заздалегідь: «Я» — особистість* «МИ» — члени групи, «ТЕМА/ЗАВДАННЯ» — те, що групу об'єднує і «ОТОЧЕННЯ» — середовище. Як модель розвитку відносин між особистістю і колективом приймається наступна модель: особистість підкоряється колективу (конформізм); особистість підпорядковує собі колектив (нонконформізм); особистість і колектив знаходяться в оптимальних відносинах (гармонія).

Результатом роботи першої майстерні є висновок про те, що існування групи можливе тільки за наявності об'єднуючого початку у вигляді загальної системи цінностей. Особистість, що входить до групи, розділяє ці цінності, відкидає їх, або намагається нав'язати групі свою систему цінностей, вступаючи тим самим у відносини конформізму, нонконформізму або гармонії з групою, що вже склалася.

Поняття «цінність» визначає зміст роботи *другої майстерні*. Представлення своєї системи цінностей відбувається у вигляді побудови моделі-будинку., де кожна з цінностей залежно від її важливості для «власника будинку» стає фундаментом або дахом, вікном або стіною. Власник будинку представляє свою модель і коментує вибір. Аналіз проектів у вигляді складання таблиці цінностей проводиться в міні-групі. Проект, який учасники групи повинні виконати як домашнє завдання, є соціологічним опитуванням (з урахуванням вікових і статевих відмінностей), заснованим на матеріалах подібного опитування жителів Німеччини, опублікованого в газеті «Die Zeit», — про це учасники групи не інформовані. На основі отриманих результатів будується третя *мастерня присвячена* проблемі порівняння ціннісних систем різних народів і культур. В цій майстерні проводиться докладний аналіз і інтерпретація тексту «Європа повинна стати батьківщиною наших загальних цінностей»(46). У цьому тексті використовується поняття «будинок», описане таким чином: «...це не тільки власне будинок, квартира, в якій ми живемо, але і те, що ми розуміємо під словами «домівка» — це наша сім'я, коло наших друзів, земляків і єдиновірців, наше місто або наше село, навколишній пейзаж і вид з вікна, наш край, фірма, спеціальність і професія, громадська організація або гурток за інтересами, наша етнічна група або наш народ, держава, громадянами якої ми є» Але також і ширше: цивілізація, культура, до якої ми належимо через своє походження і історію. Це, врешті-решт, і все людство, все населення планети, яке теж, як і все попереднє, входить в поняття «Дім»-.. Все перераховане є формуючим початком кожної особистості, кожної людини, що живе на Землі.», [2].

За допомогою даних соціологічного опитування, проведеного студентами , і даних газети Die Zeit учасниками групи були побудовані «український» і «німецький» будинки - моделі ціннісної системи різних суспільств. При порівнянні будинків - група визначала загальне і відмінне в їх «конструкції» (які цінності лежать в основі системи, що розглядається т. д.). На

закінчення бувальщини виділені загальні елементи ціннісних систем українського і німецького суспільства на сучасному етапі.

«Аукціон цінностей» складає зміст *четвертої майстерні*, що визначає цінності, важливі для тієї або іншої групи. Учасники майстерні діляться на міні-групи (2 - 4 людини), вибирається «аукціоніст», який заздалегідь заявляє до продажу список цінностей з початковою ціною (в умовних одиницях) і роздає кожній міні-групі певну кількість умовних одиниць (у нашому випадку - 100). Група має право обдумати свою тактику: наприклад, викласти велику частину умовних одиниць за 2 - 3 цінності, які здаються їй життєво важливими для існування групи, або купити декілька цінностей і, згрупувавши їх, підтримати своє існування. Після проведення аукціону порівнюються списки цінностей, які група планувала придбати, з реально придбаними, і проводиться оцінка та самооцінка поведінки групи. Дуже важливим є розуміння того, що група накопичує цінностей для себе як єдиного цілого, а не для окремої особистості.

Історичний характер етичних цінностей, їх здібність до зміни і наявність цінностей загальнолюдських, властивих всім культурам у всі часи розглядаються на п'ятій *майстерні* на прикладі еволюції поняття совість. На ввідному етапі дається дефініція поняття совість його співвідношення з поняттями норма, свобода, відповідальність, а також збалансована модель етичної поведінки особи, яка передбачає взаємозв'язок і рівність позицій оцінка норми, відповідальність і відчуття реальності. Еволюція поняття совість з погляду етики дається у вигляді таблиці, в якій представлені колонки: epoca і її представники, дефініція совісті, критерій оцінки поведінки, форма прояву совісті.

Експериментальна група оформила «альманах цінностей», що ілюструє найбільш поширені універсальні поняття любов і життя в їх історичному розвитку (вислови мислителів і «художників слова», уривки з відомих творів, ілюстрації, репродукції і т. д.).

Завершальним етапом роботи першого і другого циклу факультативу і тим самим інформативного етапу процесу формування орієнтації майбутнього вчителя на загальнолюдські етичні цінності є «конференція цінностей», учасники якої представляють ту або іншу цінність (наприклад, любов, істина, краса, віра і т. д.) в її історичному розвитку, що включає сучасний етап. З цією метою вони отримують додому завдання — текст короткої історії, аналізуючи який студент повинен виділити його етичне ядро — цінність, про яку він робитиме доповідь на конференції. Підсумки конференції підводяться викладачем.

Результативність конструювання методики збагачення студентів знаннями про історичний процес розвитку етичних цінностей засобами міждисциплінарного факультативного курсу доведена підсумками формуючого етапу експерименту. На формуючому етапі більшість студентів експериментальної групи (59%) піднялися до достатнього рівня міжкультурної компетенції, досягли етапу відтворення III рівня (уміння застосовувати поняття в схожій ситуації) і 16% студентів оволоділи умінням застосовувати поняття в незнайомій ситуації. Мінімальна кількість студентів (10%) залишилася на етапі пізнання III рівня (уміння оперувати поняттям в знайомій ситуації). Частина студентів (18%) досягла творчого етапу: високого рівня міжкультурній компетенції (уміння застосовувати поняття в будь-яких умовах життя і діяльності).

В ході роботи майстерень спостерігалось не тільки поетапне формування понять, що коментувалися, але і спроби застосувати поняття в тій або іншій ситуації (наприклад, при підборі групи по інтересах). Повторне дослідження свідчить про перехід більшості студентів на комплексний і системний етап II рівня — до повного оволодіння змістом поняття. Якщо на першому етапі роботи студентами виявлялося елементарне оволодіння змістом понять, то після їх копійного аналізу в ході побудови моделей багато студентів визначили сенс понять, що коментувалися, інакше: *«міжособистісні відносини вважаю можливими і в малій, і у великій групі»*, *«міжособистісні відносини —*

відношення між всіма членами групи, адже кожен з них — особистість», «група починається там, де окреме «Я» і ціле «МІ» знаходяться в гармонійних відносинах», «група не повинна принижувати окреме «Я», адже воно є її складовою», «міжкультурна комунікація — процес, який об'єднує все людство», «міжкультурна комунікація — це взаємодія між культурами у всіх сферах життя» і т.д.

Висновки. Зростання рівня міжкультурної компетенції в порівнянні з констатуючим етапом, свідчить про збагачення студентів знаннями про історичний процес розвитку етичних цінностей і, як наслідок, сформоване поняття «Загальнолюдські етичні цінності» як система, що є необхідною умовою орієнтації майбутніх вчителів на загальнолюдські етичні цінності у сфері міжкультурної комунікації і служить підтвердженням ефективності міждисциплінарного факультативного курсу і можливості впровадження його в практику освітнього процесу в педагогічному ВНЗ.

Література

- 1.Бондаревска Е.В. Гуманістична парадигма особистісно-орієнтованої освіти // Педагогіка. — 1997.— №4,- 1-17с.
- 2.Кон І.С. Психологія ранньої юності.: Книга для вчителя — М.: Освіта, 1989. — 254с.
- 3.Основи вузівської педагогіки / Під ред. Н. У. Кузьміної, І.А. Урк-ліна. — Л.: Вид-во БРЕШУ, 1972.— 311с.
- 4.Подласий І.П. Педагогіка: Підручник для студентів вищих пед. навч. закладів. — М.;Просвещение: Гуманіт. видавництво центр ВЛАДОС, 1996. —432с.
- 5.Шилова М.І. Вчителів про вихованість школярів. — М: Педагогіка, 1990, - 144с.
- 6.Шубенкова Т.І. До питання про формування ціннісних орієнтації особистості// Радянська педагогіка. — 1980. — № 9. — С.27-33.

Анотація

Розглянута послідовність етапів та роль інтерактивних методів формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у сфері міжкультурної комунікації у процесі навчання студентів педагогічного вищого навчального закладу.

Ключові слова: майбутній вчитель, ціннісні орієнтації, педагогічні майстерні, студент, міжкультурна комунікація.

Калужная Т.Г. Роль интерактивных методов формирования общечеловеческих этических ценностей будущего учителя.

Аннотация

Рассмотрена последовательность этапов и роль интерактивных методов формирования ценностных ориентаций будущих педагогов в сфере межкультурной коммуникации в процессе обучения студентов педагогического высшего учебного заведения.

Ключевые слова: будущий учитель, ценностные ориентации, педагогические мастерские, студент, межкультурная коммуникация.

Kaluzhna T. G. Role of interactive methods of forming of common to all mankind ethics values of future teacher.

Annotation

The sequence of the stages and role of interactive methods of forming of the valued orientations of future teachers is considered in the field of межкультурной коммуникации in the process of teaching of students of pedagogical higher educational establishment.

Key words: future teacher, valued orientations, pedagogical workshops, student, межкультурная коммуникация.